

Matic Lukšič

Rok Andres

SKICA ZA PORTRET GENERACIJE

Trije fragmenti k drami *Izkoristi in zavrzi me*

#izastrehar

Avtorica (1992) v intervjuju za Delo ob prejemu nagrade žlahtno komedijsko pero poudari: »Pozabimo delati s sabo, pozabimo vlagati v odnose, pozabimo, v kaj verjamemo, za kaj se je vredno boriti in zakaj počnemo, kar počnemo. In tako se zbudimo kot neizpolnjeni samozadovoljni ignoranti.« To v kontekstu besedila *Izkoristi in zavrzi me* beremo kot diagnozo obravnavane družbene skupine. Taiste družbene skupine, generacije, miljeja, ki mu pripada tudi avtorica.

Iza Strehar pa pripada tudi najmlajši generaciji slovenskih dramskih avtorjev (tako dramatičark kot dramatikov) in je poleg Simone Hamer gotovo tudi med bolj prepoznavnimi avtoricami (mladih moških avtorjev je skromen odstotek, tudi pri Grumovi nagradi za mladega dramatika močno prevladujejo avtorice). Še posebej, če upoštevamo, da bosta v letu 2019 uprizorjeni kar dve njeni besedili (če ne omenjamo njenega pisanja za film in televizijo).

#besedilo

Struktura dramskega besedila je na videz ohlapna, saj prizori niso zamejeni s klasično strukturo, a je v tej ohlapnosti mogoče najti urejen sistem menjavanja prizorišč, časov in tem. Osnovna dogajalna linija je prometna nesreča, s katero se dramsko dogajanje začne (ali pa se k njej vrača), ki je tudi kot osrednji čustveni poriv, iz katerega rastejo flashbacki. Ti so tudi drugi pol dramskega dogajanja, v njih najdemo vinjete odnosov med vsemi petimi liki, njihove težave drug z drugim in proti svetu, ki jih obdaja, mreža njihovih osebno-intimnih povezav se razpleta z vedno novimi informacijami in zaostrovanji. Dejstvo, da je kataklizma v obliki prometne nesreče, solz, krvi in kričanja že v uvodnem prizoru, govori o razpadajočem svetu, v katerem živimo.

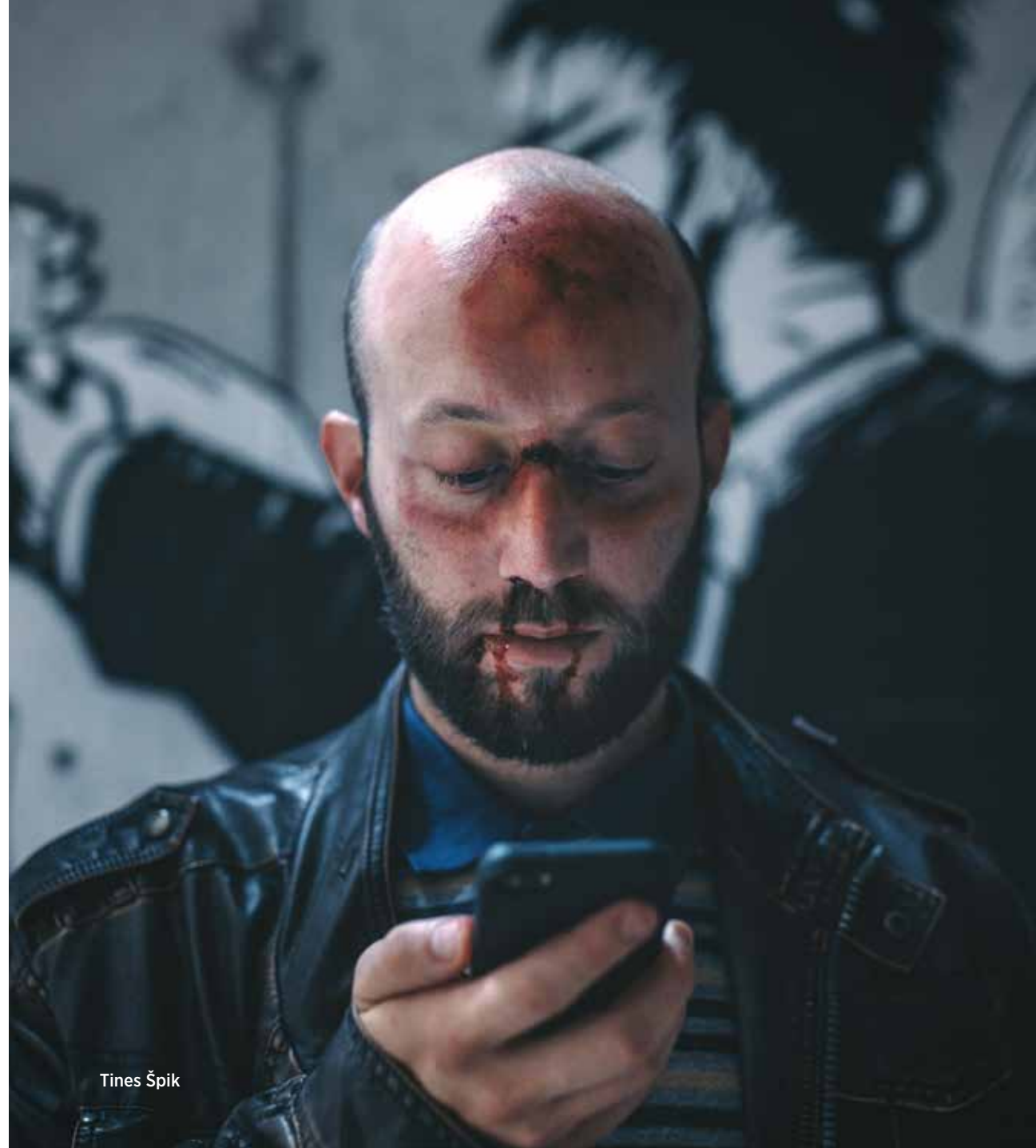
Menjavanje prizorišč je hitro, na prvi pogled poljubno, a z raziskovanjem likov (in odnosov med njimi) strukturirano po načinu lupljenja čebule. S predpostavko, da geneze likov, razen nekaj posameznih miniatur, ne poznamo, v dogajanje in odnose vstopimo *in medias res*, kar nakazuje na površinskost odnosov med njimi. Zakaj bi jih torej spoznali globlje, če se tudi sami med seboj ne želijo (s)poznati.

Izgubljajoča se identiteta dramskega junaka, lahko zapišemo za vseh pet likov, je povezana z dvema krizama. Prva je notranja, razumemo jo kot krizo vrednostnega sistema generacije, tudi s pomočjo označevalcev, ki so bili lastni nekaterim drugim generacijam, tak je na primer nihilizem. Dramskim junakom ni tuja niti utilitaristična misel, saj skoraj ne izpustijo priložnosti, da ne bi *tukaj in zdaj* potešili svojih želja in poiskali osebne koristi. Da bi se izognili obsodbi nekoristnega ali nemoralnega življenjskega nazora junakov, moramo omeniti še drugo krizo. Ta je zunanja in jo lahko opišemo kot absurdnost sveta. Generacijo milenijcev (ali naši liki sploh so klasični milenijci?) najbolje opiše dejstvo, da z vidika materialnega živijo slabše kot generacija pred njimi, medtem ko je po logiki razvoja, v preteklosti, vsaka naslednja generacija živela bolj kakovostno od predhodne. In to je zgolj ena od absurdnosti zunanjega časa, ki definira Žana, Leni, Viktorijo, Petra in Dejana. Vseh pet razume svet kot omejeno kategorijo, z vnaprej danimi možnostmi, saj so predstavniki tistih, ki ob vrhuncu krize niso odšli v iskanju (boljšega?) življenja v tujino, temveč so obtičali v domačem okolju. Problem poklicnega in osebnega (ne)uspeha se kaže kot ena osrednjih tematik njihovih pogovorov, kadar avtorica ne poseže vanje s ciničnim in izsiljevalskim humorjem, ki je očitno edina možnost komunikacije med njimi, saj se le na tak način slišijo. Dialog je sicer hiter, tekoč in oster, brez monologov, neposreden, v humorju tudi nelogičen. Posebno mesto v njem zavzemajo tišine in premolki, ki so povezani tudi s časovnimi preskoki in čustvenimi stanji.

#upodobitevgeneracije

Dramsko besedilo na različnih ravneh korespondira s sočasno ustvarjalnostjo mlade generacije. Predvsem pa pisava v svoji neposrednosti slika podobo našega časa, predvsem že omenjene generacije milenijcev, ki v tem času živijo in ga soustvarjajo. Med osrednjimi sočasnimi avtorji, pri katerih je mogoče najti močno frekvenco v temati, likih in strukturah, omenimo Simono Semenič in njeno besedilo še *ni naslova*. Avtorica besedilo strukturira po načelu časovne zanke, ki je lastna tudi besedilu Strehar. Četudi se Semenič v zadnjem besedilu ukvarja z drugimi družbenimi vprašanji, je med osrednjimi motivi *mlado dekle*, ki celo dramsko dogajanje umira na urgenci, medtem ko spremljamo delčke iz njenega življenja, povezane v kompleksno strukturo z zgodbami preostalih likov.

Ob morebitnem spraševanju o *izpraznjenosti odnosov*, ki naj bi bila ena pogostejših lastnosti sodobne dramatike (kar aludira tudi na izpraznjenost družbe in sveta), moramo zapisati, da ti *prazni* odnosi niso zgolj posledica družbenega položaja, temveč se v njih skriva aktivnost – nezmožnost navezati se, navezati stik. Peter, Žan, Viktorija in Leni niso *samo* predstavniki generacije, ampak so v njej izgubljeni. Labirint odnosov, ki ga definirajo

družabna omrežja, individualizem, navezanost na materialno, hipni užitki, nerefektiranost lastnega položaja, se pri njih kronično zaplete še v mešanju prijateljskih in intimnih odnosov. A nihče od štirih (Dejana nalašč puščamo ob strani) ni neaktiven. Vsak zase se bori za pot iz tega labirinta.

Podobna izhodišča nudi film Urše Menart *Ne bom več luzerka*, ki na soroden način kot drama Ize Strehar predstavlja generacijo, ujeta v čas gospodarske krize ali tik po njej. V filmski pripovedi je junakinja Špela ujeta (ali se pusti ujeti) v začaran krog polodraslega življenja, ki ima lastnosti tako študentske svobode kot (prvih) razočaranj na trgu dela. In nadalje, če je Špela bolj podobna Dejanu, se tudi ona znajde v družbi *izgubljenecv*, v kateri s pomočjo drog in alkohola preganjajo nesmisel in razočaranja. Menart in Strehar tako v istem obdobju, s sodobnim filmskim in dramskim izrazom, skrbita za dialog generacije, ki jo definira serija *Game of Thrones* (ter vzpon TV-serij in »netflixov« različnih vrst), z družbo, v kateri so *Tinder*, *Grindr* in drugi pripomočki sodobne mobilne tehnike sprejeti z začudenjem. Če na idejni ravni še malo razširimo duhovni svet likov besedila *Izkoristi in zavrzi me*, posezimo po pesniški zbirki Ane Svetel *Lepo in prav*, v kateri tudi lahko najdemo skice za oris generacije. Uvodna pesem *Perspektiva žabe*, ki se konča z verzom »da smo že od začetka samo možnost«, je nekakšna *internacionala* postkrizne hipsterske skupnosti mladih, o kateri piše in razmišlja Strehar.

Besedilo preveva tudi mrakobna atmosfera brezizhodnosti, v poeziji Svetel se srečamo z verzoma »precej težko je verjeti v komunizem in boga, / a najbrž je najteže verjeti v dolgo in srečno življenje«, iz katerih razbiramo tudi problematičen položaj likov v naši drami. Tako dramski liki kot avtorica živijo v času, ki zagotavlja idealen življenjski slog: uresničitev sanj, vsak lahko postane vse, dejstvo, da ni nemogočih poti, svobodo izbire itd. A prav ta neskončnost možnosti teži k nesvobodi, ki jo sociologi poimenujejo družba neizbire. Zaradi preveč možnosti se je nemogoče odločiti za katero koli od njih. Družba vsečkov povzroča občutke utesnjenosti in praznine, na drugi strani pa – če zelo idealiziramo – željo po sprejetosti, ljubezni in osebni zadovoljstvu. V sedemnajsti sliki liki spregovorijo o svojih (ali družbeno predpisanih) željah in usmeritvah, pojavi se paradoks med njihovim življenjskim slogom in pričakovanji: varnosti in socialnem statusu. Ujetost v brezizhoden položaj (postkrizne) generacije samo še povečuje potrebo po konvencionalni urejenosti življenjskega sloga (od katerega bežijo) in po še večji dekonstrukciji. Za razliko od nekaterih drugih generacij iz zgodovine, ki so dekonstrukcijo usmerjale proti družbenopolitičnim aparatom, se posledice ujetosti pri Leni, Žanu, Viktoriji, Petru, pa tudi pri Dejanu (na primer z uporom proti sodobni telefoniji), kažejo v samodestruktivnem vedenju in izsiljevalskem humorju, ki mestoma prestopa v žaljenje in poniževanje. Torej se notranja kriza, ki je posledica različnih zunanjih okoliščin in generacijskih specifik, pojavlja tudi v obliki nasilja nad drugimi (še posebej v prijateljskih in intimnih odnosih) in ne samo nad samim seboj.

A vseeno ne smemo razmišljati o besedilu le z nekakšnega pesimističnega gledišča. Dramedija Ize Strehar je sproščena, osvobodena družbenih konvencij in predvsem zvesta v portretiranju nians družbene skupine, ki ji pri-

pada in opazuje. Mladi niso toliko depresivni, kolikor so ujeti v tunel brez svetlobe na njegovem koncu, saj vse, kar jim ostaja, so (čehovljanske, grumovske) sanje o boljšem, svetlem, novem življenju, ki se bo zgodilo nedefinirano nekje oziroma v skladu s sodobno kulturo – v Berlinu.

Besedilo *Izkoristi in zavrzi me* vstopa v dialog z družbo, njenimi sodobnimi pojavi in koncipira skico za portret generacije. Generacija, ki se kot vsaka doslej vzpostavlja ob (samo)kritičnosti, potrebuje svoje avtorje in svoja besedila. In ena izmed teh avtorjev je gotovo Iza Strehar, ki kruto resnico položi v usta Leni: »Samo zato, ker se tako pogosto dogaja, da je postalo normalno, še ne pomeni, da je prav.«